

OTÁZKY FINALITY ŽIVOTA Z POHLEDU KULTURNĚ SVĚBYTNÝCH JEDINCŮ

Mgr. Jana Maňhalová

prof. PhDr. Valérie Tóthová, Ph.D.

Ústav ošetrovatelství, porodní asistence a neodkladné péče, Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Souhrn

Předložený příspěvek se zabývá zmapováním otázek finality života u kulturně svěbytných jedinců, konkrétně u osob vyznávajících křesťanství, judaismus, buddhismus a islám. Výzkum byl realizován na základě kvalitativního výzkumného šetření s využitím techniky polostrukturovaného rozhovoru se zástupci jednotlivých minoritních skupin. Z výsledků vyplynulo, že kulturně svěbytní jedinci mají specifické požadavky v oblasti umírání, smrti a pohřbu, které úzce souvisí s filosofií příslušného náboženství. V souvislosti s otázkami finality života byla sice zjištěna diverzita jednotlivých skupin, také však byly nalezeny homogenní znaky, které hrají u všech vybraných respondentů v období umírání a smrti významnou roli. Závěrem je nutno upozornit, že se jedná o dílčí výsledky, které nelze paušalizovat na všechny zástupce prezentovaných náboženských minorit.

Klíčová slova

Umírání, smrt, pohřeb, křesťanství, judaismus, buddhismus, islám.

Úvod

Vlivem globalizace dochází k tomu, že se hranice mezi jednotlivými státy pomalu stávají pouhými pomyslnými čarami na mapě (Tóthová a kol, 2012). Působením tohoto spontánního neřízeného procesu se dostává, zejména v posledních letech, do popředí transkulturní ošetrovatelství, které má sestřám pomoci získat kulturní kompetence (Špirudová, 2006). Všechny společnosti jsou opředené existencí určitých oblastí, které by měly zůstat utajené, nevyslovené či nedotknutelné (Bakalář, 2003). Takové oblasti se nazývají tabu a obvykle značí negativní, nežádoucí, nepřírozené či zakázané aspekty dané kultury (Kraft, 2006). Přestože se někteří sociologové domnívají, že se vlivem dnešní postmoderní společnosti mnohá tabu vytrácejí a stávají se stále častěji součástí diskusí, pro společnost zůstávají otázky posledních věcí v životě člověka i nadále tabuizovanou problematikou (Haškovcová, 2007). Poskytování vhodných kulturních kompetencí v péči o osoby z diverzitních skupin vede ke zvyšování kvality poskytované péče a prestiže profese sestry (Kutnohorská, 2013).

Cíl práce

Cílem předkládaného rukopisu je prezentovat specifika kulturně svébytných jedinců, konkrétně vyznavačů křesťanství, judaismu, buddhismu a islámu v oblastech umírání, smrti a pohřbu.

Metodika výzkumu

Výzkumné šetření bylo realizováno za finanční podpory Grantové agentury Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích v rámci týmového grantového projektu, který nese název „Využití koncepčních modelů v klinické a komunitní praxi“, č. 048/2015/S. Výzkum byl realizován kvalitativní metodou za pomoci polostrukturovaného rozhovoru. Výzkumný soubor byl tvořen příslušníky vybraných náboženských minorit, křesťany, židy, buddhisty a muslimy. Kvalitativní výzkum byl tvořen 10 respondenty z každé minority. Teoretickým podkladem pro vedení rozhovoru byl Model ošetrovatelského posuzování autorek Joyce Newman Giger a Ruth Elaine Davidhizar a Model kulturních kompetencí, jehož autorem je Larry D. Purnell. Sběr dat byl realizován v období od května do července 2015.

Prezentace a interpretace výsledků

Přestože jsou prezentovaná specifika odlišná, jsou vždy spojená s rodinou, modlitbou, duchovenstvem, vyšší mocí, klidem, láskou, pokorou, důstojností a vzpomínkou.

Křesťané popisují umírání jako stav, který je doprovázen fyzickým i psychickým strádáním, který může být zrcadlením utrpení Ježíše Krista na kříži. Křesťanskou kosmologii respondenti zobrazují v podobě nebe, pekla či očištění. Všichni dotazovaní věří, že pokud budou žít dle Desatera Božích přikázání, dostane se jim nebeského království. Dále uvádí totožná specifika pohřebních rituálů, které nazývají jako klasický křesťanský pohřeb, probíhající zejména jeden týden od úmrtí a to v kostele či v obřadní síni, složený z obřadu, průvodu na místo uložení ostatků a uložení ostatků do vysvěceného hrobu.

Otázky finality života jsou v judaismu doprovázeny především skromností, jednoduchostí a pokorou. Respondenti uvádějí, že jsou umírání a smrt velkými událostmi, při kterých nesmí člověk zůstat o samotě. Dotazovaní se shodli na důležitosti duchovních potřeb, o které se stará pohřební bratrstvo, tzv. Chevra kadiša. K pohřbu dochází zpravidla jeden den od úmrtí, nejdéle však dva dny a to z důvodu co nejdřívejšího stanutí před boží soud. Žárový ritus je přísně zapovězen, neboť židé věří v návrat Mesiáše, který se jednou vrátí spolu s ostatními

zemřelými, kteří vstoupí zpět do svých tělesných pozemských schránek. Pozůstalí prožívají 3 období smutku, nazývané jako šiva, šlošim a kadiš.

Poslední věci v životě respondentů vyznávajících buddhismus jsou zobrazeny v tibetské knize mrtvých, Bardo Thödol, která obsahuje pokyny pro zemřelé. Všichni dotazovaní se shodují na důležitosti meditace, manter, rodiny a duchovního. Smrt vnímají jako přechodnou stanici, která není brána jako smuteční událost, věří v znovuzrození a chtějí dosáhnout stavu blaženosti, tzv. nirvány. Žádoucí poloha, jež je vhodná pro opuštění duše levou nosní dírkou, kde je, dle respondentů, uloženo centrum moudrosti, je tzv. pozice spícího lva. Respondenti dále uvádějí důležitost procesu oddělení duše od těla, které trvá tři dny a nikdo by v tomto období neměl s mrtvým manipulovat. Nejčastějšími metody pohřbívání jsou pohřeb do země, do vody, ohněm a do vzduchu.

Přestože vyznavači Islámu vnímají zdraví, nemoc, umírání i smrt jako boží vůli, respondenti uvádí potřebu zvýšené péče o své tělo a primární prevenci. Muslimové si přejí, aby byl obličej umírajícího otočen směrem k Mekce. Péče o mrtvé tělo tkví v rituálním mytí, při kterém by měl muž mýt muže a žena ženu. Zemřelý se zabalí do bílého plátna, poté je co nejrychleji pohřben, zpravidla do jednoho dne od úmrtí. Všichni respondenti se shodují na pohřbu do země.

Závěr

Z výsledků vyplynulo, že všichni vybraní kulturně svébytní jedinci mají specifika v oblasti umírání, smrti a pohřbu. Ukázalo se, že předkládanou problematiku provází filosofické otázky vztahu člověka k člověku, konečnosti či nekonečnosti života, křehkosti, naděje, blízkosti, důvěry, respektu, důstojnosti a síly společenství. Na základě výzkumného šetření bylo zjištěno, že většina respondentů se cítí být při dotazování specifika z oblasti umírání a smrti zaskočena. To může být způsobeno vlivem dnešní postmoderní společnosti, v které se vytrácí tradiční model umírání a poslední chvíle života člověka se čím dál častěji stávají institucionalizovanou záležitostí (Bártlová, 2005). Výsledky se staly podkladem následujících výzkumných šetření, která by se mohla zasloužit o rozvoj transkulturního paliativního ošetřovatelství.

Příspěvek se vztahuje k výzkumnému grantovému projektu číslo 048/2015/S, který je realizován za finanční podpory Grantové agentury Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Literatura

- BAKALÁŘ, Petr, 2003. *Tabu v sociálních vědách*. Praha: Votobia, 3. ISBN 80-7220-135-2.
- BÁRTLOVÁ, Sylva, 2005. *Sociologie zdravotnictví a medicíny*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1197-3.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2007. *Thanatologie. Nauka o umírání a smrti*. 2. vyd. Praha: Galén. ISBN 978-80-7262-471-3.
- KRAFT, Hartmut, 2006. *Tabu: magie a sociální skutečnost*. 1. vyd. Praha: Kolumbus. ISBN 80-204-1345-6.
- KUTNOHORSKÁ, Jana, 2013. *Multikulturní ošetřovatelství pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 80-247-4413-9.
- ŠPIRUDOVÁ, Lenka, 2006. *Multikulturní ošetřovatelství II*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1213-x.
- TÓTHOVÁ, Valérie a kol., 2012. *Kulturně kompetentní péče u vybraných minoritních skupin*. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-645-6.

Kontakt:

Mgr. Jana Maňhalová: manhalova@zsf.jcu.cz